

Beslutsunderlag

Styrelsen 250425

Telefon: [031 64 74 80](tel:031647480)

Handläggare: Kristina Augustsson

Mejladress: kristina.augustsson@gryaab.se

Redovisning av uppdrag att juridiskt utreda alternativa delägarskap

Förslag till beslut

I styrelsen för Gryaab AB:

1. Redovisningen av uppdraget att juridiskt utreda alternativa delägarskap godkänns och förklaras fullgjort.
2. Vd ges i uppdrag att vidare utreda frågan om Alingsås intresse av att avleda avloppsvatten till Ryaverket i enlighet med beslutsunderlaget.

Sammanfattning

Gryaabs styrelse beslutade den 20 september 2024 att ge vd i uppdrag att juridiskt utreda frågan om alternativa delägarskap eller andra möjliga sätt att kunna tillgodose intresset från Bollebygd, Kungsbacka och Alingsås.

Gryaab har med hjälp av en extern advokatbyrå utrett bland annat följande:

- Vad Gryaab kan göra inom de egna ägarkommunerna ur ett kommunalrättsligt, konkurrensrättslig och upphandlingsrättsligt perspektiv.
- Vad Gryaab kan göra utanför delägarkommunerna ur ett kommunalrättslig, konkurrensrättsligt och upphandlingsrättsligt perspektiv.
- Rekommenderade spår

Utredningen föreslår tre alternativa spår för att kunna erbjuda tjänster till kommuner som inte är delägare idag.

Det första spåret innebär att Gryaab erbjuder två olika delägarskap. Ett A-delägarskap som motsvarar dagens deläggande där man som huvudregel avleder allt avloppsvatten till Ryaverket och ett B-delägarskap där delägarna inte avleder något vatten till Ryaverket men som lämnar slam, nyttjar kompetens eller andra tjänster som Gryaab erbjuder.

Det andra spåret är att Gryaabs delägarkommunerna tecknar ett samverkansavtal med externa kommuner i enskilda frågor. Ett samverkansavtal går att teckna med en kommun som inte är delägare och då undantas kravet på upphandling så länge vissa krav är uppställda.

Det tredje spåret, som är det enda möjliga spåret om Gryaab önskar sälja tjänster till privata aktörer, innebär att Gryaab anlitar juridisk hjälp eller utvidgar sin egen juridiska kompetens för att kunna göra konkurrensbedömningar för enskilda åtgärder eller tjänster där Gryaab bedömer att den sammanlagda nyttan är tillräckligt stor.

Genom den juridiska utredningen har ett antal möjliga sätt att erbjuda tjänster på synliggjorts. Utredningen har dock endast utrett de juridiska möjligheterna och har inte tagit ställning till om det är lämpligt för Gryaab och dess delägarkommuner att tillmötesgå intresset i sig. Gryaab ser utifrån det ett behov av att som ett första steg utreda frågan om Alingsås intresse av att avleda avloppsvatten till Ryaverket vidare.

Gryaab ser för närvarande inte skäl att utreda intresset från Bollebygd och Kungsbacka men följer kommunernas planer och kommer att återuppta frågorna vid behov.

Bedömning ur ekonomisk, ekologisk och social dimension

Ärendet avser en redovisning av ett uppdrag att utreda de juridiska möjligheterna att möta det intresse som vissa kommuner visat Gryaab. Den juridiska utredningen bedöms inte påverka ovanstående dimensioner i sig.

Att erbjuda olika delägarskap, att teckna samverkansavtal och sälja tjänster till externa kommuner kan möjliggöra för mindre kommuner att få tillgång till VA-kompetens som tidigare utredningar visat vara svår att få tag i samtidigt som Gryaabs delägare ersätts sina självkostnader. Att närliggande kommuner får bättre förutsättningar att

rena sitt avloppsvatten kan i vissa fall påverka råvattenperspektivet och därmed den ekologiska dimensionen positivt. Att samarbeta och dela på tillgängliga resurser mellan kommunerna i regionen bedöms även påverka den sociala dimensionen positivt genom att till exempel bidra till att möjliggöra utbyggnadsplaner för kommunerna.

Att erbjuda olika delägarskap eller sälja tjänster till andra delägarkommuner kommer innebära ökad administration och därmed ökade kostnader för Gryaab. Det behöver därför säkerställas att enskilda åtgärder innebär nytta för Gryaab och dess delägarkommuner.

Samverkan

Beslutet har behandlats på lokalt samverkansgruppsmöte den 23 april 2025.

Ärendet

Gryaab styrelse beslutade den 20 september 2024 att ge vd i uppdrag att juridiskt utreda frågan om alternativa delägarship eller andra möjliga sätt att kunna tillgodose intresset från Bollebygds, Alingsås och Kungsbackas kommun. Ärendet avser återredovisning av uppdraget.

Beskrivning av ärendet

Bakgrund

Vid ägardialogen 2018 fick Gryaab i uppdrag att utreda vilka potentiella kommuner som skulle kunna komma att visa intresse för delägarship i Gryaab. Utredningen visade att endast en kommun var intresserad av att bli delägare på kort sikt. Flera av de tillfrågade kommunerna var däremot intresserade av andra tjänster från Gryaab. Kommunerna lyfte huvudsakligen ett behov att få stöd med kompetens alternativt att outsourca driften av lokala reningsverk.

Gryaab fick efter ägardialogen 2020 i uppdrag att utreda bland annat hur en modell kan se ut för leverans av sådana tjänster. Gryaab tog med hjälp av en extern advokatbyrå fram en rapport som beskrev de juridiska förutsättningarna utifrån ett antal scenarier. Uppdraget återrapporterades till ägarrådet under hösten 2021. Mot bakgrund av att det då inte fanns några kommuner som efterfrågade tjänster gick Gryaab inte vidare med rapporten och ägarrådet gav inte heller bolaget något uppdrag att utreda frågan vidare.

Under åren 2023-2024 har Bollebygd, Alingsås och Kungsbacka på olika sätt visat intresse för Gryaab. Bollebygd utreder för närvarande om kommunen ska fullfölja sina tidigare planer att ansluta sitt avloppsvatten till Gryaab. Alternativet är att ta hand om kommunens avloppsvatten i egen regi och Bollebygd har då uttryckt ett intresse av att köpa VA-relaterade tjänster från Gryaab. Även Alingsås och Kungsbacka, som idag inte är delägare i Gryaab, är intresserade av att samarbeta med Gryaab. Alingsås kommun vill förlänga och utöka de befintliga avtal som ger kommunen rätt att avleda avloppsvatten från ett antal mindre orter i den södra delen av Alingsås via Lerums kommun. Kungsbacka kommun har efterfrågat att kunna lämna slam till Gryaab.

Gryaabs styrelse beslutade utifrån detta att ge vd i uppdrag att juridiskt utreda frågan om alternativa delägarship eller andra möjliga sätt att kunna tillgodose intresset från kommunerna.

Utredningen

Gryaab har med hjälp av en extern advokatbyrå utrett bland annat följande:

- Vad Gryaab kan göra inom de egna ägarkommunerna ur ett kommunalrättsligt, konkurrensrättsligt och upphandlingsrättsligt perspektiv.
- Vad Gryaab kan göra utanför delägarshipkommunerna ur ett kommunalrättsligt, konkurrensrättsligt och upphandlingsrättsligt perspektiv.
- Rekommenderade spår

Inom delägarshipkommunerna

Genom att Gryaabs delägarshipkommuner överlämnat kommunala frågor till bolaget, har Gryaab fått ett kommunalrättsligt handlingsutrymme som motsvarar delägarshipkommunernas handlingsutrymme i dessa frågor. Det innebär att även om Gryaab drivs som ett bolag så kan Gryaab inte vidta åtgärder som delägarshipkommunerna inte får göra.

Avloppsreningsverksamhet är en angelägenhet av allmänt intresse som en kommun får, och enligt lag är skyldig att, befatta sig med. Avloppsreningsverksamhet omfattas alltså generellt av den grundläggande kommunala kompetensen.

Gryaab kan också vidta åtgärder inom områden som faller inom anknytningskompetensen vilket är verksamhet som faller utanför den kommunala kompetensen men som har naturlig anknytning till den. Det är dock ett undantag som ska användas restriktivt.

Alla åtgärder ska följa självkostnadsprincipen, vilket bland annat innebär att Gryaab inte får ta ut högre va-avgifter än vad som behövs för att täcka de kostnader som är nödvändiga för att ordna och driva va-anläggningen.

När Gryaab utför tjänster som ligger inom den kommunala kompetensen för delägarshipkommunerna aktualiseras inte konkurrensaspekter. En tjänst som utförs för en delägarshipkommun träffas inte heller av kravet på offentlig upphandling. Inom begreppet ”delägarshipkommun” inryms även förvaltningar som ligger inom respektive

kommun. Däremot gäller inte undantaget gällande upphandling mellan Gryaab och bolag som ägs av någon av delägarkommunerna.

Sammanfattningsvis kan Gryaab erbjuda kompetensenliga tjänster enligt självkostnadsprincipen till sina delägarkommuner utan vare sig konkurrensproblematik eller föregående krav på upphandling enligt LOU.

Utanför delägarkommunerna

För att Gryaab ska kunna agera utanför de egna delägarkommunerna krävs som utgångspunkt att åtgärderna medför någon form av nytta för de egna kommunmedlemmarna eller att agerandet inryms inom anknytningskompetensen. Om så är fallet är agerandet tillåtligt ur ett kommunalrättsligt perspektiv. För att Gryaab i så stor utsträckning som möjligt ska kunna vidta åtgärder utanför de egna delägarkommunerna bör nyttan för delägarkommunerna framgå av bolagets styrande dokument.

Om Gryaab skulle sälja tjänster till en kommun som inte är delägare kommer tjänsterna i de flesta fall behöva upphandlas. Ett undantag mot kravet på upphandling är i de fall där Gryaabs delägarkommuner ingår ett regelrätt samverkansavtal om tjänsten. Ett samverkansavtal kan tecknas med en kommun som inte är delägare och då undantas kravet på upphandling så länge vissa krav är uppställda.

Oavsett mot vilken extern aktör som Gryaab erbjuder tjänster behöver bolaget göra en konkurrensbedömning. Skulle Gryaabs verksamhet ses som konkurrensstörande och inte försvarbar ur allmän synpunkt, kan Gryaab inte ägna sig åt den utan risk för förbud förenat med vite.

Utredningens tre spår

Utredningen föreslår tre alternativa spår för att kunna erbjuda tjänster till kommuner som inte är delägare idag.

Första spåret - för kommuner som inte är delägarkommuner

Det första spåret innebär att Gryaab ska erbjuda två olika delägarskap. Ett A-delägarskap som motsvarar dagens deläggande där man som huvudregel avleder allt avloppsvatten till Ryaverket och ett B-delägarskap där delägarna inte avleder något vatten till Ryaverket men som lämnar slam, nyttjar kompetens eller andra tjänster

som Gryaab tillhandahåller. För B-delägarna kan man fastställa en fast prislista baserat på de tjänster som tillhandahålls som tillgodoräknas VA-kollektivet i möjlig mån.

Ett genomförande av förslaget om att utvidga Gryaabs delägarkrets skulle kräva en grundlig översyn av Gryaabs styrande dokument. Detta till följd av den påverkan på finansieringsmodell, krav på fullmäktiges ställningstagande och frågan om styrelsens sammansättning m.m. som förslaget har.

Det andra spåret - för kommuner som inte är delägarkommuner

Det andra spåret är att delägarkommunerna tecknar ett samverkansavtal med den externa kommunen om enskilda frågor. Ett samverkansavtal kan tecknas med en kommun som inte är delägare och då undantas kravet på upphandling så länge vissa krav är uppställda. Det behöver även göras en bedömning att agerandet inte bryter mot konkurrensrätten. Det rekommenderas att Gryaab anlitar juridisk hjälp eller utvidgar sin egen juridiska kompetens för dessa bedömningar. Gryaab som bolag kan inte teckna ett samverkansavtal utan det krävs att Gryaabs delägarkommuner tecknar avtalet och överlåter åt Gryaab att utföra den verksamhet som samverkansavtalet avser.

Det tredje spåret – för kommuner som inte är delägarkommuner eller privata aktörer

För att Gryaab ska kunna vidta åtgärder eller sälja tjänster till privata aktörer eller externa kommuner måste bolaget säkerställa att åtgärden inryms i den kommunala kompetensen och bedöma så att bolagets erbjudande inte snedvrider konkurrensen på den fria marknaden eller är försvarbar ur allmän synpunkt. En extern kommun eller en annan offentlig aktör som vill köpa tjänster behöver dessutom oftast upphandla dessa. Som nämndes ovan rekommenderas att Gryaab anlitar juridisk hjälp för konkurrensbedömningarna.

Det tredje spåret innebär att Gryaab gör dessa utredningar för åtgärder eller tjänster där Gryaab bedömer att det är värt kostnaden, merarbetet och den eventuella risken.

Bedömning av ärendets principiella beskaffenhet

Ett antal kommuner har visat intresse för Gryaab på ett sätt som gett skäl att juridiskt utreda frågan om alternativa delägarskap eller andra sätt att kunna möta

kommunernas intresse. Frågor som om en kommun ska beviljas delägarskap i Gryaab eller att ändra bolagets styrande dokument för att möjliggöra alternativa delägarskap ligger på ägarna att besluta om. Föreliggande beslut avser dock inte ett sådant beslut utan avser endast återrapportering av uppdraget att utreda vilka juridiska möjligheter Gryaab har i dessa frågor. Gryaab bedömer därför inte att ärendet är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt.

Bolagets bedömning

Gryaab har utrett frågan om alternativa delägarskap eller andra möjliga sätt att kunna tillgodose intresset från Bollebygds, Alingsås och Kungsbackas kommun.

Bollebygd har nyligen ansökt om och beviljats ett tidsbegränsat tillstånd till och med 2035 att fortsätta driva sitt befintliga reningsverk. Bollebygd är fortfarande delägarkommun och ska enligt Gryaabs aktieägaravtal avleda allt sitt avloppsvatten som kan anslutas till Ryaverket. Gryaab följer Bollebygds planer och får ta ställning till ett eventuellt fortsatt intresse från Bollebygd av att köpa tjänster om det skulle aktualiseras. Gryaab ser för närvarande inte heller skäl att vidare utreda frågan om att ta emot slam från Kungsbacka.

Alingsås kommun avleder sedan 1970-talet avloppsvattnet från orterna Ingared och Hemsjö till Lerums kommun. Sedan Lerums kommun anslöt sig till Gryaab 2012, leds avloppsvattnet från Ingared och Hemsjö via Lerums kommun till Gryaab för rening. För detta finns det ett avtal mellan Alingsås och Lerum samt ett mellan Lerum och Gryaab. I dessa avtal regleras hur hög belastning som Alingsås får avleda till Lerum. Eftersom tillväxten i Ingared varit hög de senaste åren ligger Alingsås redan nära taket för vad avtalet tillåter. Alingsås har även andra mindre orter i de södra delarna av kommunen som man skulle vilja avleda till Gryaab via Lerums kommun.

I och med att avtalen gäller och förlängs om de inte sägs upp ser Gryaab ett behov av att ta ställning till om bolaget ska fortsätta ta emot avloppsvatten från Alingsås via Lerum.

Genom den juridiska utredningen har ett antal möjliga sätt att erbjuda tjänster på synliggjorts. Utredningen har dock endast utrett de juridiska möjligheterna och har inte tagit ställning till om det är lämpligt för Gryaab och dess delägarkommuner att

tillmötesgå intresset i sig. Gryaab ser därför ett behov av att utreda frågan vidare utifrån vilken nytta och vilka nackdelar det finns för Gryaab och dess delägarkommuner att fortsätta och eventuellt utöka avledningen från Alingsås via Lerum. Gryaab föreslår därför att styrelsen godkänner redovisningen av uppdraget att juridiskt utreda alternativa delägarskap och förklarar det fullgjort och ger vd i uppdrag att utreda vidare frågan om Alingsås intresse av att avleda avloppsvatten till Ryaverket i enlighet med beslutsunderlaget.